

مقایسه میزان اضطراب دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد در زمان پاندمی کووید-۱۹ در سال ۱۳۹۹

فاطمه آیت‌اللهی^۱، زهرا پورموحد^۲، بهزاد روزبه^{۳*}

تاریخ دریافت ۱۴۰۰/۱۲/۱۲ تاریخ پذیرش ۱۴۰۱/۰۸/۲۲

چکیده

پیش‌زمینه و هدف: در طول همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ اضطراب دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری در بخش‌های بیمارستان و محیط دندان‌پزشکی افزایش می‌یابد. مطالعه حاضر باهدف مقایسه اضطراب دانشجویان دندان‌پزشکی و پرستاری در زمان پاندمی کووید-۱۹ در سال ۱۳۹۹ انجام گرفت. **مواد و روش کار:** در این مطالعه توصیفی مقطعی، ۳۶۹ نفر از دانشجویان ترم دو به بعد دندان‌پزشکی و پرستاری به روش سرشماری مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه اطلاعات دموگرافیک و مقیاس اضطراب بیماری کرونا (CDAS) با ۱۸ سؤال استفاده شد. پرسشنامه از طریق اپلیکیشن واتساپ در اختیار دانشجویان قرار گرفت. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۱ و آمارهای توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. مقادیر **P** کمتر از ۰/۰۵ معنی‌دار در نظر گرفته شدند.

یافته‌ها: اضطراب دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری در حد خفیف بوده و اختلاف معناداری از نظر نمره اضطراب کرونا بین آن‌ها وجود نداشت. در هر دو گروه دانشجویان، میزان اضطراب در دانشجویان مؤنث بیشتر از دانشجویان مذکر بود (پرستاری $p=0/049$ و دندانپزشکی $p=0/001$). در بین دانشجویان متأهل و غیربومی، بین دو گروه دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی از نظر نمره اضطراب اختلاف معنادار مشاهده شد ($p=0/01$)، که در دانشجویان دندانپزشکی بیشتر بود. **بحث و نتیجه‌گیری:** نتایج این پژوهش، شواهد تازه‌ای را در مورد اضطراب دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری در همه‌گیری کووید-۱۹ مشخص ساخت. پیشنهاد می‌گردد برای کاهش اضطراب و کمک به دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری به‌ویژه دانشجویان دختر، متأهل و غیربومی اقدامات مداخله‌ای و راهکارهای مناسب توسط مسئولین دانشگاه و مدرسین در دوران همه‌گیری انجام شود.

کلیدواژه‌ها: اضطراب، کووید-۱۹، دندانپزشکی، پرستاری، پاندمی، دانشجویان

مجله پرستاری و مامایی، دوره بیستم، شماره پنجم، پی‌دربی ۱۵۴، مرداد ۱۴۰۱، ص ۴۳۱-۴۲۳

آدرس مکاتبه: یزد، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، دانشکده دندانپزشکی، گروه اندودانتیکس، تلفن: ۰۹۱۳۴۵۷۰۴۶۴

Email: behzadroozbeh@yahoo.com

مقدمه

کووید-۱۹ با ایجاد یک وضعیت بحرانی در بهداشت جهانی، پتانسیل تأثیر بر سلامت روان جامعه را نیز دارد. همان‌طور که در مطالعه شهیاد و همکاران اختلالات روان‌شناختی مختلفی از جمله افسردگی، ترس، اضطراب، تغییرات هیجانی، بی‌خوابی و اختلال استرس در رابطه با افراد مبتلا به این بیماری گزارش شده است (۳). این اختلالات روان‌شناختی در کادر درمان به دلیل مواجهه مستقیم و غیرمستقیم با این بیماران نمود بیشتری دارد (۴). بوهلکن و همکاران شدت علائم روانی طی دوران همه‌گیری کووید-۱۹ را تحت تأثیر سن، جنس، شغل، تخصص، نوع فعالیت‌های انجام‌شده و

در پایان سال ۲۰۱۹، شکل جدیدی از بیماری ذات‌الریه که به‌عنوان ویروس کرونا ۲۰۱۹ شناخته می‌شود (COVID-19) به‌سرعت در اکثر استان‌های چین رواج پیدا کرد (۱). طبق اعلام سازمان جهانی بهداشت، آمار افراد مبتلا به کووید-۱۹ تا ژوئن سال ۲۰۲۰ در جهان از مرز هشت و نیم میلیون نفر و در کشور ایران از دویست هزار نفر عبور کرد (۲). سرعت انتشار بالای ویروس کووید-۱۹ که طی چهار ماه در سطح جهان گسترش یافت باعث شد یک وضعیت اورژانس و بحرانی در سطح جهان ایجاد گردد. ویروس

^۱ دانشیار، گروه اندودانتیکس، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، یزد، ایران

^۲ استادیار، گروه آموزش پرستاری، مرکز تحقیقات مراقبت‌های پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، یزد، ایران

^۳ دستیار تخصصی، گروه اندودانتیکس، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول)

نزدیکی به بیماران مبتلا به کووید-۱۹ می‌دانند (۵). علاوه بر این موارد ژانگ و همکاران دسترسی به تجهیزات محافظت شخصی و نوع مرکز بهداشتی (آموزشی، دولتی و خصوصی) را در میزان استرس پرسنل درمانی مؤثر می‌دانند (۶).

دانشجویان به دلایلی از جمله: شرایط تحصیل دور از خانواده و محل سکونت، مشکلات اقتصادی و نداشتن درآمد، رقابت‌های فشرده درسی و غیردرسی استرس بالایی را تجربه می‌کنند. در این میان دانشجویان گروه علوم پزشکی علاوه بر تجربه استرس‌های دوران دانشجویی، با عوامل استرس‌زای دیگری مواجه می‌شوند که می‌توان به ورود به محیط‌های درمانی جدید مثل بیمارستان‌ها و کلینیک‌ها، برخورد با مشکلات بیماران و امکان ابتلا به بیماری‌های ویروسی و عفونی در بخش‌ها اشاره کرد. به همین دلایل دانشجویان گروه علوم پزشکی مخصوصاً دانشجویان بالینی از سطح اضطراب بالاتری نسبت به دیگر دانشجویان برخوردار هستند (۷-۹). در رشته‌ی دندان‌پزشکی، دانشجویان سطح استرس و اضطراب بالایی را تجربه می‌کنند و می‌توان برخی از استرس‌ها را جزئی جدایی‌ناپذیر آموزش دندان‌پزشکی در نظر گرفت. عواملی نظیر امتحانات و نمرات، اقدامات بالینی و مدیریتی بیماران، تکمیل کردن تکالیف بالینی، ارتباط متقابل بین استاد و دانشجویان، روابط دانشجویان با پرسنل و دیگر دانشجویان، نگرانی از ابتلا به بیماری‌های عفونی در بخش‌ها، حجم کاری بالا و نداشتن وقت آزاد می‌تواند به‌عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر سلامت روان دانشجویان دندان‌پزشکی ذکر شود. در صورتی که به عوامل استرس‌زا توجه نگردد این عوامل می‌تواند مسبب عوارض روانی مانند افسردگی، اضطراب، اختلالات شخصیتی، احساس عدم کارایی، بی‌حوصلگی و در نهایت بی‌علاقگی دانشجویان نسبت به رشته‌ی تحصیلی خود شود (۷). اضطراب می‌تواند در توانایی دانشجویان تأثیر نامطلوب گذاشته و عملکرد مؤثر آنان را کاهش دهد. دانشجویان پرستاری نیز دارای سطح استرس بالایی در محیط‌های بالینی هستند که این امر علاوه بر تأثیر بر افت تحصیلی می‌تواند شخصیت دانشجویان را تحت تأثیر قرار بدهد و مسبب رفتارهای نامطلوب شود (۸). عوامل اضطراب‌آور متعددی در آموزش بالینی پرستاری وجود دارد. لطیفی به نقل از رویستا می‌نویسد: «۸۶ درصد دانشجویان پرستاری در محیط بالین از اضطراب آشکار در سطح متوسط رنج می‌برند» (۹). در مطالعه شریف و معصومی کلیه دانشجویان پرستاری شیراز اظهار کردند که در کارآموزی‌های خود دچار اضطراب می‌شوند (۱۰). با توجه به مطالعات انجام‌شده در صورت یافتن منابع استرس‌زای این رشته‌ها و افزایش آگاهی علمی و حرفه‌ای دانشجویان، می‌توان سازگاری دانشجویان با محیط‌ها و شرایط جدید را افزایش داد و باعث ارتقای سلامت محیط آموزشی شد. نگرانی از انتقال بیماری واگیردار مهم‌ترین منبع استرس و

اضطراب را در بین دانشجویان تشکیل می‌دهد. یکی از این استرس‌ها در محیط بالین، ترس از ابتلا به بیماری‌های عفونی مطرح شده است. شاید علت این امر، نداشتن اطلاعات کافی دانشجویان در رابطه با راه‌های انتقال بیماری‌های واگیردار و نحوه استفاده از وسایل محافظ (گان، ماسک، دستکش، عینک و...) یا عدم استفاده از این وسایل به خاطر کمبودها می‌باشد که در سطح محیط‌های آموزش بالینی وجود دارد (۳، ۸-۱۳).

با توجه به خصوصیت بیماری‌زایی ویروس کووید-۱۹، سرعت انتشار و همچنین درصد مرگ‌ومیر ناشی از آن ممکن است این بیماری وضعیت بهداشت سلامت جسم و روان دانشجویان را به‌نوعی متفاوت در معرض خطر قرار دهد. از این رو در وضعیت پرمخاطره فعلی، بررسی اضطراب دانشجویان به‌ویژه در محیط‌های بالینی، امری ضروری بوده تا با راهکارهای مناسب روان‌شناختی بتوان سلامت این دانشجویان را حفظ نمود. هم‌چنین با توجه به این‌که دو رشته پرستاری و دندان‌پزشکی بالینی بوده و مواجهه مستقیم با بیماران دارند، در طول همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ اضطراب ابتلا به آن به‌عنوان یک بیماری عفونی و ویروسی داخل بخش‌های بیمارستان و محیط دندان‌پزشکی افزایش یافته و می‌تواند عواقب جبران‌ناپذیری بر زندگی دانشجویان بگذارد. سلامت روانی دانشجویان نه‌فقط آموزش و زندگی روزانه آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه بر کیفیت عملکرد حرفه‌ای آنان و ماندگاری طولانی در این رشته مؤثر است. بنابراین، بررسی اضطراب دانشجویان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تحقیق حاضر با توجه به ماهیت اضطراب‌آور محیط‌های آموزش به‌ویژه در شرایط پاندمی کووید-۱۹، بر اساس تحقیقات معدود در این زمینه در ایران و سایر کشورها و به‌منظور پاسخ به سؤال در مورد اضطراب دانشجویان به‌ویژه دو رشته‌ی پرستاری و دندان‌پزشکی که به دلیل ماهیت رشته‌ی تحصیلی‌شان بیشتر در معرض خطر هستند و برای برداشتن گامی در جهت بهبود کیفیت آموزش بالینی، انجام شد. هدف از این مطالعه مقایسه‌ی اضطراب دانشجویان دندان‌پزشکی و پرستاری در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹ بود تا با استفاده از نتایج، اقدامات لازم برای مدیریت این موضوع اولویت‌بندی و اجرا شود.

مواد و روش‌ها

پس از کسب اجازه از دانشگاه و تأییدیه کمیته اخلاق با کد IR.SSU.REC.1400.069 این مطالعه توصیفی مقطعی، بر روی ۳۶۹ نفر از دانشجویان به روش سرشماری انجام شد. ابتدا کلیه دانشجویان دندان‌پزشکی و پرستاری به‌عنوان نمونه در نظر گرفته شدند و از طریق واتساپ پرسشنامه‌ها ارسال گردید. از بین تمام دانشجویان این دو رشته، آن‌هایی که تمایل به شرکت داشتند (۳۶۹)

سنجش اضطراب کرونا و بروس استفاده نمود. پایایی این پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ برای علائم روانی ۰/۸۷ و برای علائم جسمانی ۰/۸۶ و برای کل پرسشنامه ۰/۹۱ بررسی گردید (۱۴). پایایی پرسشنامه مذکور در این پژوهش برای کل پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد. پرسشنامه از طریق اپلیکیشن واتساپ و به وسیله نمایندگان کلاسها در اختیار دانشجویان هر دو رشته (پرستاری و دندانپزشکی) اقرار گرفت. این پرسشنامه شامل دو بخش اطلاعات دموگرافیک (جنس، وضعیت تأهل، رشته تحصیلی، ترم تحصیلی، بومی بودن، سکونت در خوابگاه، وضعیت مالی، بیماری زمینه‌ای) و ۱۸ سؤال مربوط به ارزیابی میزان اضطراب دانشجویان در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹ بود.

اطلاعات بعد از جمع‌آوری، کدگذاری و در محیط نرم‌افزاری نسخه‌ی SPSS 21 وارد کامپیوتر شده و با توجه به اهداف آموزش با استفاده از آزمون‌های آماری توصیفی و استنباطی (کای اسکوار، تی تست، من-ویتنی و کروسکال والیس) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. مقدار پی کمتر از ۰/۰۵ معنی‌دار در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

۲۶۲ دانشجوی پرستاری (۱۶۵ مذکر و ۹۷ مؤنث) و ۱۰۷ دانشجوی دندانپزشکی (شامل ۵۹ مذکر و ۴۸ مؤنث) در تحقیق شرکت کردند. چون از طریق واتساپ پرسشنامه‌ها ارسال و سپس با پیگیری مداوم دریافت گردید، اطلاعات دانشجویانی که تمایل به شرکت داشتند مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با توجه به آزمون تی تست مشاهده شد که اختلاف معناداری از نظر میانگین نمره اضطراب بین دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی وجود ندارد (جدول ۱).

نفر) پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. به کلیه نمونه‌های موردپژوهش این اطمینان داده شد که اطلاعات آن‌ها محرمانه خواهد ماند. کلیه دانشجویان به صورت داوطلبانه و اختیاری در تحقیق شرکت نموده و آگاهی لازم در خصوص اهداف و روش تحقیق به آن‌ها داده شد و رضایت آگاهانه اخذ گردید. معیار ورود شامل دانشجویان ایرانی ترم دو به بعد دندانپزشکی و پرستاری مشغول به تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بوده که تمایل به شرکت در پژوهش داشته و داروهای ضد اضطراب و ضدافسردگی مصرف نمی‌کردند. معیار خروج شامل عدم همکاری دانشجوی جهت جمع‌آوری اطلاعات بود. ابزار مورد استفاده در این مطالعه پرسشنامه Corona Disease Anxiety Scale (CDAS) است که روایی و پایایی آن، در مطالعه‌ی علیپور و همکاران برای اولین بار در سال ۲۰۲۰ به تأیید رسیده است (۱۴). این پرسشنامه دارای ۱۸ گویه است. گویه‌های یک تا نه، علائم روانی و ده تا هجده، علائم جسمانی را می‌سنجند. این ابزار در طیف چهاردرجه‌ای لیکرت (هرگز= صفر، گاهی اوقات= ۱، بیشتر اوقات= ۳) نمره‌گذاری می‌شود. نمره‌ی نهایی هر پرسشنامه بین ۰ تا ۵۴ بوده، نمرات بالا در این پرسشنامه نشان‌دهنده سطح بالاتری از اضطراب در افراد است. شدت اضطراب کرونا به صورت زیر محاسبه گردید: علائم روانی: ۵-۰ خفیف، ۱۹-۶ متوسط، ۲۷-۲۰ شدید، علائم جسمانی: ۱-۰ خفیف، ۲-۹ متوسط، ۲۷-۱۰ شدید، کل پرسشنامه: ۱۶-۰ خفیف، ۲۹-۱۷ متوسط و ۵۴-۳۰ شدید. بررسی روایی وابسته همبستگی به ملاک این پرسشنامه از همبسته کردن این ابزار با پرسشنامه GHQ-28 استفاده شد که نتایج نشان داد همبستگی پرسشنامه اضطراب کرونا با نمره کل پرسشنامه GHQ-28 برابر با ۰/۴۹ و در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. لذا پرسشنامه اضطراب کرونا از اعتبار و روایی مطلوبی برخوردار بوده و می‌توان از آن به عنوان یک ابزار علمی و معتبر برای

جدول (۱): مقایسه میانگین نمره اضطراب بین دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری

P value	رشته	
	فراروانی	پرستاری
Mean ± SD	۱۱/۳۷ ± ۶/۶۷	۲۶۲
۰/۶۲	۱۱/۷۵ ± ۷/۱۰	۱۰۷

جدول ۲ نشان می‌دهد که بین اضطراب دانشجویان دو گروه مورد مطالعه از نظر مشکلات مالی، علاقه به رشته تحصیلی و وجود بیماری زمینه‌ای تفاوت معنی‌دار وجود نداشته است ($p > 0/05$).

جدول (۲): مقایسه میانگین نمره اضطراب بین دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری برحسب وضعیت مالی، علاقه به رشته تحصیلی و وجود

بیماری زمینه‌ای				
P value	Mean ± SD	فراوانی	رشته	
۰/۸۲	۱۱/۴۸ ± ۶/۸۴	۲۳۱	پرستاری	وجود مشکلات مالی
	۱۱/۶۷ ± ۶/۹۲	۸۷	دندانپزشکی	
۰/۴۱	۱۰/۵۵ ± ۵/۲۷	۳۱	پرستاری	عدم وجود مشکلات مالی
	۱۲/۱۰ ± ۸/۲۰	۲۰	دندانپزشکی	
۰/۶۰	۱۲/۰۶ ± ۷/۵۶	۱۰۸	پرستاری	علاقه به رشته تحصیلی
	۱۱/۵۳ ± ۶/۸۶	۹۶	دندانپزشکی	
۰/۱۵	۱۰/۸۸ ± ۵/۹۵	۱۵۴	پرستاری	عدم علاقه به رشته تحصیلی
	۱۳/۶۴ ± ۹/۴۰	۱۱	دندانپزشکی	
۰/۰۹	۸/۱۷ ± ۴/۸۸	۳۰	پرستاری	وجود بیماری زمینه‌ای
	۱۱/۸۳ ± ۸/۷۳	۱۲	دندانپزشکی	
۰/۹۵	۱۱/۷۸ ± ۶/۷۷	۲۳۲	پرستاری	عدم وجود بیماری زمینه‌ای
	۱۱/۷۴ ± ۶/۹۶	۹۵	دندانپزشکی	

اضطراب در هر دو گروه تحصیلی با اختلاف معنی‌دار در دانشجویان دندانپزشکی زن بیشتر از دانشجویان مرد بود.

جدول ۳ نشان می‌دهد که اختلاف معناداری بین مرد و زن در هر دو گروه تحصیلی از نظر نمره اضطراب وجود داشته و میزان

جدول (۳): مقایسه میانگین نمره اضطراب برحسب جنسیت بین دانشجویان دندان پزشکی و پرستاری

P value	Mean ± SD	فراوانی	رشته	
۰/۰۴	۱۰/۴۸ ± ۶/۶۱	۱۶۵	مرد	پرستاری
	۱۲/۸۸ ± ۶/۵۴	۹۷	زن	
۰/۰۰۱	۹/۳۷ ± ۵/۹۷	۵۹	مرد	دندانپزشکی
	۱۴/۶۷ ± ۷/۴۲	۴۸	زن	

دانشجویان دندانپزشکی بیشتر بود. در گروه دانشجویان مجرد میانگین نمرات اضطراب اختلاف معناداری مشاهده نشد (جدول ۴).

همچنین اختلاف معناداری در گروه متأهل از نظر نمره اضطراب بین دو گروه دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی مشاهده شد که در

جدول (۴): مقایسه میانگین نمره اضطراب بین دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری برحسب وضعیت تأهل دانشجویان

P value	Mean ± SD	فراوانی	رشته	
۰/۱۸	۱۱/۳۲ ± ۶/۶۵	۲۰۰	پرستاری	مجرد
	۱۰/۰۹ ± ۶/۱۵	۶۸	دندانپزشکی	
۰/۰۱	۱۱/۶۵ ± ۶/۶۱	۵۷	پرستاری	متأهل
	۱۵/۴۳ ± ۷/۲۶	۳۷	دندانپزشکی	
-	۱۰/۲۰ ± ۹/۳۱	۵	پرستاری	سایر
	۰/۰۰	۲	دندانپزشکی	

بر اساس جدول ۵ میزان اضطراب دانشجویان غیربومی ساکن خوابگاه در گروه دانشجویان ساکن خوابگاه در گروه دانشجویان دندانپزشکی با اختلاف معناداری نسبت به دانشجویان پرستاری بیشتر بود. همچنین میزان اضطراب دانشجویان غیربومی ساکن غیر خوابگاه در گروه دانشجویان دندانپزشکی با اختلاف معناداری نسبت به دانشجویان پرستاری بیشتر بود.

جدول (۵): مقایسه میانگین نمره اضطراب بین دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری برحسب وضعیت سکونت دانشجویان

رشته	فراوانی	Mean $\pm$ SD	P value
بومی	پرستاری	۱۳/۱۱ $\pm$ ۶/۹۰	۰/۴۱
	دندانپزشکی	۱۲/۲۶ $\pm$ ۷/۵۰	
غیربومی ساکن خوابگاه	پرستاری	۷/۸۱ $\pm$ ۴/۱۲	۰/۰۱
	دندانپزشکی	۱۰/۳۳ $\pm$ ۴/۷۷	
غیربومی ساکن غیر خوابگاه	پرستاری	۷/۷۹ $\pm$ ۵/۰۶	۰/۰۳
	دندانپزشکی	۱۱/۸۶ $\pm$ ۸/۳۰	

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه به مقایسه‌ی میزان اضطراب دانشجویان بالینی دندانپزشکی و پرستاری دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹ در سال ۱۳۹۹ پرداخته است. نتایج نشان داد که به‌طور کلی اضطراب دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری در حد خفیف بوده و اختلاف معناداری از نظر نمره اضطراب کرونا بین آن‌ها وجود ندارد. در تحقیق ساویتسکی و همکاران مشخص گردید دانشجویان پرستاری در دوران کووید-۱۹ اضطراب بالایی داشتند (۱۵). در پژوهشی که بر روی دانشجویان رشته‌های مربوط به پزشکی در انگلستان، شمال آمریکا، نیوزلند و لبنان انجام شد نیز اضطراب دانشجویان در حد متوسط بود که با نتایج این پژوهش هماهنگ نیست (۱۶). همچنین اختلاف معناداری بین دانشجویان مذکر پرستاری و دندانپزشکی و دانشجویان مؤنث پرستاری و دندانپزشکی مشاهده نشد. اما بین دانشجویان مذکر و مؤنث در هر گروه از نظر نمره اضطراب کرونا اختلاف معنادار مشاهده شد و میزان اضطراب در دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری و با اختلاف چشمگیر در دانشجویان دندانپزشکی مؤنث بیشتر از دانشجویان مذکر بود. در مطالعات قبلی نیز معمولاً اضطراب بیشتر در دانشجویان دختر مشاهده شده که شاید دلیل آن موقعیت زندگی و شرایطی باشد که در دوران پاندمی کووید-۱۹ ایجاد شده است (۱۸-۱۶). این شرایط شامل ایزوله شدن اجتماعی، وضعیت ناپایدار اقتصادی، مراقبت از فرزندان در منزل (در خانم‌های متأهل)، نگرانی از آینده نامعلوم، مشکلات ایجاد شده برای ادامه تحصیل و ترس از مبتلا شدن به کرونا می‌باشد (۱۶-۱۸). در تحقیق خوشایم و همکاران نیز بین اضطراب دوران کرونا و جنسیت رابطه‌ی معنی‌دار مشاهده گردید (۱۹). خانم‌های دانشجویی که فرزند و شوهر دارند

از نظر تحصیلی تحت تأثیر قرار می‌گیرند زیرا مانع از آمادگی مناسب برای امتحانات، انجام وظایف تحصیلی و حضور در سخنرانی‌ها می‌شود. آن‌ها در مورد چگونگی تعادل بین مسئولیت‌های خانوادگی و تحصیلی نگران هستند. در این پژوهش در گروه دانشجویان متأهل از نظر نمره اضطراب بین دو گروه دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی اختلاف معنادار مشاهده شد که در دانشجویان دندانپزشکی بیشتر بود. تأهل و پرورش فرزندان در زمان تحصیل می‌تواند عامل ایجاد استرس و اضطراب باشد (۲۱ و ۲۰). همچنین شرایط زندگی متفاوت، میزان حمایت مادی و معنوی والدین از فرزندان متأهلشان و فرهنگ جامعه می‌تواند از عوامل مؤثر در این مورد باشد (۲۲). اما در یک تحقیق دیگر مشخص گردید که افراد مجرد در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ بیشتر احساس تنهایی و ایزوله بودن کردند که سبب اضطراب در آن‌ها شده و لازم است مداخله‌ای برای کاهش اضطراب آن‌ها صورت پذیرد (۲۳).

بر اساس نتایج این پژوهش، میزان اضطراب دانشجویان غیربومی ساکن خوابگاه و غیر خوابگاه در گروه دانشجویان دندانپزشکی با اختلاف معناداری نسبت به دانشجویان پرستاری بیشتر بود. محل سکونت یک عامل پیش‌بینی کننده استرس می‌باشد (۲۴). ترک خانه و نیاز به انجام کارهای خود در خوابگاه دانشجویی یا محل اقامت اجاره‌ای، عامل ایجاد اضطراب در دانشجویان است که می‌تواند به دلیل عدم انطباق با زندگی بدون حضور خانواده و خودکفا شدن، باشد. زندگی به همراه خانواده در طول تحصیل دانشگاهی باعث حفاظت از فرد در برابر استرس می‌شود. مقایسه نمره اضطراب بین دو گروه دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی نشان داد که در گروه دانشجویان علاقه‌مند و یا غیر علاقه‌مند به رشته تحصیلی از نظر آماری اختلاف معناداری وجود ندارد. در تحقیق شهروان و همکاران

تحصیل می‌کنند با چالش‌های زیادی روبرو هستند که به آن‌ها احساس منفی می‌دهد و آن‌ها را به سمت اضطراب سوق می‌دهد. آن‌ها باید مدیریت این احساس را بیاموزند تا از علائم ناخواسته‌ای که ممکن است بر رفتارهای روان‌شناختی آن‌ها تأثیر منفی بگذارد، پیشگیری شود. همچنین، باید بدانند که چگونه تفکر و ذهن خود را برای سازگاری با چالش‌های مختلفی که در زندگی تحصیلی خود با آن مواجه هستند، بهبود بخشند. مسئولین دانشگاه نیز لازم است اهمیت فراهم کردن محیط علمی مطلوب برای دانشجویان را در نظر بگیرند تا آن‌ها برای یادگیری و حضور پیوسته در بالین تشویق و از ایجاد احساس اضطراب ناخواسته محافظت شوند.

توصیه می‌گردد با توجه اهمیت بررسی اضطراب دانشجویان، پژوهش‌های دیگری بخصوص در دانشجویان دندانپزشکی با تعداد نمونه بیشتر انجام گردد. همچنین در آینده، مطالعات مداخله‌ای برای کاهش اضطراب دانشجویان رشته‌های بالینی در مواجهه با بحران از جمله کووید-۱۹ انجام گردد. پیشنهاد می‌شود روش‌های حمایت از دانشجویان بررسی شده تا بدین وسیله گامی در جهت ارتقای سلامت روان آن‌ها در مواجهه با بحران ناشی از کووید-۱۹ برداشته شود.

این مطالعه در دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد انجام شده است، لذا نتایج قائل تعمیم به دانشجویان سایر دانشگاه‌ها نیست. یکی دیگر از محدودیت‌ها، مشارکت کمتر دانشجویان دندانپزشکی در این تحقیق بود.

نتایج این پژوهش، شواهد تازه‌ای را در مورد اضطراب دانشجویان دندانپزشکی و پرستاری در همه‌گیری کووید-۱۹ مشخص ساخت. پیشنهاد می‌گردد برای کاهش اضطراب و کمک به دانشجویان به‌ویژه دانشجویان دختر، متأهل و غیربومی اقدامات مداخله‌ای و راهکارهای مناسب شامل افزایش تماس و ارتباط با آن‌ها و حمایت بیشتر توسط مسئولین دانشگاه و مدرسین در این دوران همه‌گیری انجام شود.

تشکر و قدردانی

این مطالعه حاصل یک طرح تحقیقاتی با کد ۸۷۶۶ و مصوب کمیته‌ی اخلاق در پژوهش دانشگاه (IR.SSU.REC.1400.069) می‌باشد. از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد برای حمایت مالی و از ریاست محترم و اعضای محترم شورای پژوهشی دانشکده دندانپزشکی قدردانی می‌گردد. همچنین از دانشجویان عزیزی که پژوهشگران را یاری نمودند، سپاسگزاری می‌شود.

مشخص گردید انتخاب رشته‌ی دندانپزشکی با علاقه یا بدون علاقه‌ی شخصی، تأثیری در ایجاد استرس نداشته است که با تحقیق ما هماهنگ است (۲۵). درحالی‌که برخی تحقیقات گزارش شده است که افرادی که با علاقه‌ی شخصی وارد رشته دندانپزشکی شده بودند، اضطراب کمتری داشتند. به نظر می‌رسد که این افراد از توانایی تطابق بیشتری در مواجهه با استرس برخوردار بودند (۲۰). همچنین آن دسته از دانشجویان پرستاری که از علاقه‌ی بیشتر برخوردار بوده و روش‌های تطابق بهتری با شرایط سخت را اتخاذ می‌کنند، احتمالاً از اعتمادبه‌نفس بیشتری برخوردار بوده و اضطراب کمتری از خود نشان می‌دهند (۲۶).

در این مطالعه هرچند بین سطح اضطراب دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی برحسب وضعیت مالی اختلاف معناداری مشاهده نشد ولی در دانشجویان دندانپزشکی بیشتر بود. اضطراب ناشی از مشکلات مالی یکی از مسائلی است که بسیاری از دانشجویان هنگام تحصیل با آن مواجه هستند، زیرا آن‌ها مسئول پرداخت هزینه‌های تحصیل خود، به‌ویژه در دانشگاه‌های خصوصی هستند. برخی از آن‌ها ممکن است بدهکار باشند. این فشار مالی می‌تواند باعث احساس اضطراب و درنهایت کاهش معدل آن‌ها شود. حتی ممکن است از دوستانشان درخواست پول داشته باشند. علاوه بر آن دانشجویان برای هزینه‌های روزانه مانند غذا و حمل‌ونقل به پول نیاز دارند (۲۷). همچنین در این تحقیق اختلاف معناداری از نظر نمره اضطراب بین دانشجویان پرستاری و دندانپزشکی که بیماری زمینه‌ای داشتند، مشاهده نشد. به‌طورکلی دانشجویانی که از یک بیماری مزمن رنج می‌برند دارای اضطراب هستند. به‌عنوان مثال، دانشجویی که از دیابت رنج می‌برد، باید روزانه تزریق انسولین داشته باشد و به‌طور مداوم به مرکز بهداشتی مراجعه کند و برخی ممکن است در حین حضور در محوطه دانشگاه دچار سرگیجه و مشکلات دیگر شوند. از دیگر بیماری‌ها می‌توان به سرطان، کم‌خونی، مشکلات قلبی، آسم و چاقی اشاره کرد. این بیماری‌ها ممکن است بر سطح تحصیلی دانشجویان تأثیر منفی بگذارد و سبب غیبت آن‌ها در کلاس درس و بالین شود (۲۸).

بر اساس نتایج این پژوهش با توجه به بیشتر بودن اضطراب در دانشجویان دختر، غیربومی و متأهل بخصوص در دانشجویان دندانپزشکی، لازم است خدماتی برای حمایت و تأمین سلامت روان هر چه بیشتر آن‌ها ارائه گردد. ارسال پیام‌های حمایتی و دلگرم‌کننده یکی از اقدامات کم‌هزینه‌ای است که می‌تواند به دانشجویان در دوران پاندمی کووید-۱۹ کمک کند (۲۹). در دوران پاندمی کووید-۱۹ بسیاری از دانشجویانی که در رشته‌های بالینی

References

1. Huang J-w, Zhou X-y, Lu S-j, Xu Y, Hu J-b, Huang M-l, et al. Dialectical behavior therapy-based psychological intervention for woman in late pregnancy and early postpartum suffering from COVID-19: a case report. *J Zhejiang Univ Sci* 2020;21(5): 394-9.
2. WHO. Coronavirus disease (COVID-19) outbreak situation 2020. Available from: <https://covid19.who.int/>
3. Shahyad S, Mohammadi M T. Psychological Impacts of Covid-19 Outbreak on Mental Health Status of Society Individuals: A Narrative Review. *J Mil Med* 2020; 22 (2):184-192
4. Hagh Ghadam HS, Fathi Ashtiani A, Rahnejat AM, Ahmadi Tahour Soltani M, Taghva A, Ebrahimi MR, et al. Psychological Effects and Interventions during the Covid-19 Pandemic: A review of the existing literature. *J Mar Med* 2020; 2(1):1-11.
5. Bohlken J, Schömig F, Lemke MR, Pumberger M, Riedel-Heller SG. COVID-19 pandemic: Stress experience of healthcare workers - A short current review: Ein kurzer aktueller Review. *Psychiatr Prax* 2020;47(4):190-7.
6. Zhang SX, Liu J, Afshar Jahanshahi A, Nawaser KH, Yousefi A, Li J, et al. At the height of the storm: Healthcare staff's health conditions and job satisfaction and their associated predictors during the epidemic peak of COVID-19. *BBI Health* 2020;87:144-6.
7. Rabiei M, Safarpour M. Assessment of Dental Environment Stress and Related Factors in Dental Students. *Res Med Educ* 2017; 9 (1):57-46.
8. Nazari R, Beheshti Z, Arzani A, Hajihosseini F, Saatsaz S, Bizhani A. Stressor Agents in Clinical Education of Nursing Students in Amol Nursing and Midwifery Faculty. *J Babol Univ Med Sci* 2007;9(2):45-50.
9. Latifi S, Maghsoudi S, Chrzad M, Hiderzade A. View Points of nursing students about the relationship between of Clinical teacher's behaviors with the anxiety. *Q Nurs Midwifery Guilan Univ Med Sci* 2007;17(58):23-30.
10. Sharif F, Masoumi S. A qualitative study of nursing student experiences of clinical practice. *BMC Nurs* 2005;4:6.
11. Edelman M, Ficorelli C. A measure of success: nursing students and test anxiety. *J Nurses Staff Dev* 2005;21(2):55-9
12. Goldsmith M, Stewart L, Ferguson L. Peer learning partnership: an innovative strategy to enhance skill acquisition in nursing students. *Nurse Educ Today* 2006;26(2):123-30.
13. Rahimibashar M. The Relationship between Clinical Instructors' Behaviors and State Anxiety of Nursing Students in Islamic Azad University of Lahijan City. *Iran J Nurs Res* 2017;12(5):1-8.
14. Alipour A, Ghadami A, Alipour Z, Abdollahzadeh H. Preliminary Validation of the Corona Disease Anxiety Scale (CDAS) in the Iranian Sample. *J Health Psychol* 2020;8(4):163-75.
- 15- Savitsky B, Findling Y, Erel A, Hendel T. Anxiety and coping strategies among nursing students during the covid-19 pandemic. *Nurse Educ Pract* 2020;46(102809):102809.
16. Quek TTC, Tam WWS, Tran BX, Zhang M, Zhang Z, Ho CSH, et al. The global prevalence of anxiety among medical students: A meta-analysis. *Int J Environ Res Public Health* 2019;16(15):2735.
17. Miron J, Goldberg X, López-Sola C, Nadal R, Armario A, Andero R, et al. Perceived stress, anxiety and depression among undergraduate students: An online survey study. *J Depress Anxiety* 2019;8(330):2167-1044.
18. Sanad, H. M. Stress and Anxiety among Junior Nursing Students during the Initial Clinical Training: A Descriptive Study at College of Health Sciences, University of Bahrain. *Am J Nurs Res* 2019;7(6): 995-9.

19. Khoshaim HB, Al-Sukayt A, Chinna K, Nurunnabi M, Sundarasan S, Kamaludin K, Baloch GM and Hossain SFA (2020) Anxiety Level of University Students During COVID-19 in Saudi Arabia. *Front Psychiatry* 2020;11:579750.
20. Rabiei M, Safarpour M. Assessment of Dental Environment Stress and Related Factors in Dental Students. *Res Med Edu* 2017; 9 (1):57-46.
21. Al-Sowygh ZH. Academic distress, perceived stress and coping strategies among dental students in Saudi Arabia. *Saudi Dent J* 2013; 25(3):97-105.
22. Sayedmoallemi Z, Naseri F. Assessment of the perceived stress due to different educational factors among senior dental students of Medical Sciences Universities in Iran. *J Isfahan Dent Sch* 2014;9(6):498-508. (Persian)
23. Nkire N, Nwachukwu I, Shalaby R, Hrabok M, Vuong W, Gusnowski A, et al. COVID-19 pandemic: influence of relationship status on stress, anxiety, and depression in Canada. *Ir J Psychol Med.* 2021 Jan 14;1–12.
24. Al-Saleh SA, Al-Madi EM, Al-Angari NS, Al-Shehri HA, Shukri MM. Survey of perceived stress-inducing problems among dental students, Saudi Arabia. *Saudi Dent J* 2010;22(2):83-8.
25. Shahravan Sh, Karimi-Afshar M, Torabi M, Safari S. Assessment of Dental Environment Stress among Clinical Dentistry Students in Kerman Dental School, Iran, in 2014. *Strides Dev Med Educ* 2016;12(4):586-95. (Persian)
26. Ni C, Liu X, Hua Q, Lv A, Wang B, Yan Y. Relationship between coping, self-esteem, individual factors and mental health among Chinese nursing students: a matched case-control study. *Nurse Educ Today* 2010;30(4):338–43.
27. Cadaret MC, Bennett SR. College students' reported financial stress and its relationship to psychological distress. *J. Coll. Couns.* 2019; 22(3):225-239.
28. Mullins AJ, Gamwell KL, Sharkey CM, Bakula DM, Tackett AP, Suorsa KI, et al. Illness uncertainty and illness intrusiveness as predictors of depressive and anxious symptomology in college students with chronic illnesses. *J Am Coll Health* 2017;65(5):352-60.
29. Agyapong VIO, Hrabok M, Vuong W, Gusnowski A, Shalaby R, Mrklas K, et al. Closing the psychological treatment gap during the COVID-19 pandemic with a supportive text messaging program: Protocol for implementation and evaluation. *JMIR Res Protoc* 2020;9(6):e19292.

COMPARISON OF THE ANXIETY LEVEL OF DENTISTRY AND NURSING STUDENTS OF SHAHID SADOUGHI UNIVERSITY OF MEDICAL SCIENCES IN YAZD, IRAN DURING THE COVID-19 PANDEMIC IN 2020

Fateme Ayatollahi¹, Zahra Pourmovahed², Behzad Roozbeh^{3*}

Received: 03 March, 2022; Accepted: 13 November, 2022

Abstract

Background & Aims: The anxiety level of dentistry and nursing students increase in hospital wards and dental environment during the Covid-19 pandemic. This study aimed to compare the anxiety level of dentistry and nursing students during the Covid-19 pandemic.

Materials & Methods: In this cross-sectional descriptive study, 369 second semester and above students of dentistry and nursing were selected by convenience sampling method. A demographic information questionnaire and the Corona Disease Anxiety Scale (CDAS) with 18 statements were used for gathering data. The questionnaires were given to the students through WhatsApp application. The data was analyzed using SPSS v.21 software and descriptive and inferential statistics. P values less than 0.05 were considered significant.

Results: The anxiety level of dentistry and nursing students was mild, and there was no significant difference between them in terms of corona anxiety score. In both groups of students, the level of anxiety in females was higher than males ($p=0.049$ for nursing and $p=0.001$ for dentistry students). There was a significant difference in anxiety scores between nursing and dentistry students in married and non-native students ($p=0.01$), which was higher in dentistry students.

Conclusion: The results of this study revealed new evidence about the anxiety of dentistry and nursing students in the Covid-19 pandemic. It is recommended that interventions and appropriate strategies be applied by university officials and teachers during the Covid-19 pandemic to reduce anxiety level of dentistry and nursing students, especially females, married and non-native students.

Keywords: Anxiety, Covid-19, Dentistry, Nursing, Pandemic, Students

Address: School of Dentistry, Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran

Tel: +989134570464

Email: behzadroozbeh@yahoo.com

Copyright © 2022 Nursing and Midwifery Journal

This is an open-access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, as long as the original work is properly cited.

¹ Associate Professor, Department of Endodontics, Faculty of Dentistry, Shahid Sadougi University of Medical Sciences, Yazd, Yazd, Iran

² Assistant Professor, Department of Nursing Education, Nursing and Midwifery Care Research Center, Shahid Sadougi University of Medical Sciences, Yazd, Yazd, Iran

³ Department of Endodontics, Faculty of Dentistry, Shahid Sadougi University of Medical Sciences, Yazd, Iran (Corresponding Author)